

Universiteit voor Humanistiek - 5 september 2016

Column Nina Folkersma

Ik overlijd in 2037, thuis in mijn eigen bed. Ik ben dan 68 jaar oud. Twee jaar daarvoor is geconstateerd dat ik kanker heb. *"Ik probeer mij, net als mijn oma, sterk te houden en te genieten van elk moment dat ik nog heb."* Dit schreef ik precies 10 jaar geleden, in 2006, toen ik voor het eerst mijn Curriculum Illusione invulde.

Het **Curriculum Illusione (CI)** is een concept bedacht door Eric Wie, als tegenhanger van het CV, het Curriculum Vitae. Waar het CV begint met je geboorte, daar begint het CI met je dood.

In het Curriculum Illusione bepaal je eerst fictief je eigen sterfdatum. Vervolgens beschrijf je je eigen leven aan de hand van beslissende gebeurtenissen die op je pad kunnen komen. Belangrijk is dat het Curriculum Illusione niet alleen over je carrière gaat, maar ook, of juist over je persoonlijke ontwikkeling, je emotionele leven en je relaties met mensen die belangrijk zijn in je leven.

In mijn CI schreef ik ook dat mijn vader onverwacht overlijdt in 2024. Hij is dan 74 jaar. Elke keer als ik dat teruglees, barst ik in tranen uit. Blijkbaar kan ik toch niet zo goed omgaan met de dood ...

Wat níet in mij CI staat, is dat ik in 2008 moeder werd van een zoon. Zo zie je maar: het leven is niet zo voorspelbaar en zo maakbaar als we onszelf soms doen geloven. (En gelukkig maar! zeg ik dan als blijde moeder.)

Maar hoe gaan we om met die onvoorspelbaarheid van het leven? Met de onzekerheid van onze eigen dood?

We stoppen het weg. We denken er liever niet aan, negeren het gewoon. We weten wel dat we ooit dood gaan, maar zo voelt het niet. We zijn veel te druk met het dagelijks leven. Morgen is er immers weer een nieuwe dag.

Een kennis van mij maakt een paar jaar geleden een reis door India en verbleef een tijd in de stad Varanasi. In deze stad verbranden mensen hun overleden geliefden bij de rivier de Ganges, in het openbaar. Toen hij in gesprek raakte met een Indiase vrouw vertelde hij haar dat het hem opviel dat de dood bij hen zo'n natuurlijke plek in het alledaagse leven inneemt. De Indiase vrouw antwoordde: *"Jullie in het Westen schrikken elke keer weer extreem wanneer er iemand sterft. Terwijl het de enige zekerheid is in het leven."*

Deze kennis - de jonge filosoof Lammert Kamphuis - schreef vorig jaar een interessant artikel over onze omgang met de dood (in NRC Next). Ook hij constateert dat we de dood het liefst zoveel mogelijk ontkennen. We leven in een anti-age cultuur waarin veroudering wordt gezien als een ziekte, die in de toekomst hopelijk bestreden kan worden. En als we dan toch doodgaan, worden we ver buiten de stad begraven, zodat anderen er niet mee geconfronteerd worden.

Terug naar het **Curriculum Illusione**. Het idee achter het CI is dat het besef van je eigen dood je helpt in te zien wat belangrijk is en wat niet.

De vrijdenker en humanist **Leo Polak** schreef het al in 1928: "*De dood is de schepper van het leven. De dood ontnemt de mens niet alleen wat hem dierbaar is, maar geeft hem ook de mogelijkheid om zijn leven vorm te geven.*"

Dat betekent niet dat ons leven compleet maakbaar is; dat we ons bestaan kunnen uitstippelen volgens een rationeel geordend levensplan, waarin alles verloopt volgens een voorspelbaar lineair patroon, gericht op een einddoel of een hoogste goed.

Zo werk het in de meeste levens niet!

Het leven zit vol zijpaden, kronkelwegen en misschien wel stiekeme achterommetjes. Het bevat tal van zgn. niet-relevante dingen en banale momenten die misschien wel net zo bepalend zijn voor ons levensverhaal als die grote beslissende keuzes. Een mensenleven is in veel opzichten fragmentarisch en (verdomd) inconsistent.

Toch helpt het om je eigen sterfdatum - ook al is 'ie fictief - op papier te zetten. Om je heel concreet voor te stellen hoe, waar & wanneer je doodgaat. Zo creëer je een tijdslijn, een spanningsboog: Wat wil je nog allemaal doen in je leven? Wat wil je écht, wat is minder belangrijk? Wat moet nu en wat kan later wel? En past het allemaal wel op je tijdlijn?

Het CI moedigt je aan om na te denken over hoe je **betekenisvol** invulling wil geven aan de tijd die je rest.

En dáárover ging ook de tentoonstelling **Once in a Lifetime** die ik samenstelde i.s.m. Humanistisch Verbond en de Oude Kerk in Amsterdam, waar de tentoonstelling plaatsvond van 11 mei tot 27 augustus j.l. Helaas dus net voorbij - we hebben vorig weekend op prachtige wijze afscheid genomen.

Voor deze tentoonstelling selecteerde ik kunstwerken van 8 nationaal en internationaal gerenommeerde kunstenaars. Vier van hen maakten speciaal voor deze tentoonstelling nieuw werk. Het geheel was een combinatie van schilderijen, sculpturen, ruimtelijke installaties en film- en videowerken - die allemaal te maken hadden met dat thema 'vergankelijkheid' en de grote levensvragen die dit oproept: Welke sporen laat je na? Hoe ga je om met herinneringen, met de dingen die verloren gaan?

De Nederlandse kunstenaar Amie Dicke bijv. toonde een verzameling zeepjes. In 2 lange vitrines lagen ze keurig in een rij: opgedroogd, vol kleine barstjes, uitgedund en gevormd door de handen die hen keer op keer masseerden. De zeepjes vormden de *gestolde* herinneringen aan hun gebruiker, maar voor Amie vormden ze ook een aandenken aan dat ene zeepje van haar oma, dat ze tot haar grote spijt niet heeft bewaard.

Van de Amerikaanse filmmaker Stan Brakhage toonden we een experimentele film uit 1968, van de geboorte van zijn eerste kind. Brakhage toont het begin van het leven precies zoals het is: een moment dat met pijn, bloed, zweet en tranen gemoeid gaat. Maar ook met groot geluk.

Een belangrijk uitgangspunt voor mij was dat vergankelijkheid niet alleen gaat over eindigheid, verval, ouder worden en doodgaan. Vergankelijkheid is leeftijd-overstijgend. Iedereen is immers vergankelijk, los van hoe oud je bent. Vergankelijkheid is een doorlopend proces van verandering. Van geboorte tot de dood.

De tentoonstelling spoorde de bezoekers om zich bewust te zijn van het cruciale wezen van het menselijk bestaan, **namelijk dat elk moment tijdelijk is**. Alles is tijdelijk, alles verandert en alles gaat voorbij. Niet alleen schoonheid en vreugde, maar ook verdriet en pijn. Dat is soms geweldig en soms verschrikkelijk.

Zo kan ik nog altijd diep verdrietig worden over het feit dat ik mijn zoontje van anderhalf nooit meer zal zien. Hij is nu een prachtige jongen van 8, maar het jongetje dat hij ooit was, als baby, als peutertje, als zesjarige, komt nooit meer terug. Daar kan ik droevig en melancholisch van worden, hoe blij ik ook ben met elke nieuwe fase.

Dat vormde misschien wel de kerngedachte van de tentoonstelling: de invulling die ik eraan wilde geven was gericht op het vinden van een evenwicht tussen:

- de oproep om bewust te leven, om er iets van te máken!
- en het aanvaarden van de onvoorspelbaarheid van het leven en de dood.

Om je te verzoenen met het oncontroleerbare, niet-maakbare, feilbare leven.

De Belgisch auteur David van Reybrouck zei het eigenlijk veel mooier: *'Het gaat om het moment, het besef dat hier een broze schoonheid ontstaat die eenmalig, kwetsbaar en onherhaalbaar is en (...) zijn unieke bestaan ontleent aan dat wat zich bevindt, voltrekt, openbaart en ontvouwt op dit ene moment op deze ene plaats.'*

(Een mooie conclusie, niet waar?)